

Hendrik in de Werkverschaffing

Hendrik in de Werkverschaffing

Het verhaal van een van de honderdduizenden, die
tewerkgesteld werd in de jaren dertig van de vorige eeuw.

Frans van Emmerik

© 2016 Frans van Emmerik
1e druk juni 2016

Titel: Hendrik in de Werkverschaffing
Auteur: Frans van Emmerik
Foto omslag: Hendrik van Emmerik (staande in het midden)

Uitgeverij: U2pi BV, Den Haag (www.jouwboek.nl)
ISBN: 978-90-8759-608-8
NUR: 680

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of enige andere manier, zonder voorafgaande toestemming van de uitgever.

Inhoud

Hoofdstuk 1	De confrontatie	7
Hoofdstuk 2	Het verleden van de Koningsweg	46
Hoofdstuk 3	Oostenrijk	56
Hoofdstuk 4	Kleinkinderen op bezoek	85
Hoofdstuk 5	De Katholiek Kerk en Oostenrijk	121
Hoofdstuk 6	Elf mei 1938	139
Hoofdstuk 7	De zomer van 1938	157
Hoofdstuk 8	Opa vertelt over vroeger	178
Hoofdstuk 9	1939	210
Hoofdstuk 10	Lente en zomer 1939	232
Hoofdstuk 11	September: vreugde en oorlog	259
Hoofdstuk 12	De laatste maanden van 1939	295
Hoofdstuk 13	De eerste maanden van 1940	324
Hoofdstuk 14	De lente van 1940 begint	352
Hoofdstuk 15	Mei 1940	373

Hoofdstuk 1

De confrontatie

‘Emmerik!’

Een enigszins licht overslaande stem vervloog in het duister van de vroege maandagochtend over de Amsterdamsestraatweg.

De laatste beetje motregen, dat die nacht was gevallen, scheen blinkend op de straatstenen onder een verlaten lantaarnpaal. De rest van de motregen zag men niet; de kleding van een groepje wachtende mannen werd echter allengs natter en natter.

De lange uitgestorven Amsterdamsestraatweg lag er stil en verlaten bij. De mannen stonden ogenschijnlijk ongeïnteresseerd in afwachting wat er zou gebeuren voor de ingang van het Julianapark. Zij stonden daar maar en staarden hersenloos voor zich uit. Een ongeïnteresseerde oogopslag naar het achterliggend café-restaurant Juliana werd nauwelijks nog gegund door de mannen.

Het was nagenoeg windstil.

Zelfs de vogels namen niet eens de moeite een nieuwe dag aan te kondigen. Zij waren alleen maar bezig hun verenpracht te beschermen tegen het druilerig weer.

Ook de reeën in de hertenkamp ontwaakten langzaam. Waarom zouden zij actief zijn? Zij zochten bij elkaar de behaaglijkheid van de warmte.

Alleen het licht geschuifel van paardenhoeven was hoorbaar.

Twee paarden stonden voor elk van de vijf huifkarren klaar om de mannen te vervoeren. Het waren vijf oude houten huifkarren met rubberen banden. Deze verouderde tweespanners waren wel erg krap bemeten. Men moest behoorlijk inschikken om twaalf mensen onder te brengen.

Verder sloeg nauwelijks iemand aandacht aan een ander. Het merendeel van de mannen had hun kraag hoog in hun nek gehesen als bescherming tegen deze kastijding door moedertje natuur.

Niemand nam de moeite om te reageren op de naam Emmerik.

Iedereen kon wel duidelijk aan de lichaamstaal van die man met zijn

overslaande stem merken, dat hij zich begon te irriteren, omdat er niet gereageerd werd.

Ondanks zijn redelijk jonge leeftijd van net geen veertig jaar, was hij toch al jaren opzichter van de Nederlandse Heidemaatschappij. De Heidemij was in 1888 opgericht en had als doelstelling de ontginning van woeste gronden en het aanleggen en onderhouden van bevoeiings- en grondverbeteringwerken.

Hij moest de mensen verzamelen en hen naar het werk begeleiden in het kader van de werkverschaffing.

Hij was altijd gewend dat mensen ongeïnteresseerd naar hem luisterden.

Deze futloze groep die tegenover hem stond, waren toch werklozen?

Dat waren toch de mensen, die te lui waren om werk te zoeken?

In zijn ogen waren zij simpele nietsnutten en zij waren alleen maar goed om met een schep en een kruiwagen aarde te verplaatsen.

Hij had het maatschappelijk geschopt tot opzichter bij de Heidemij.

De Heidemij, die door de regering belast werd met het coördineren van projecten om deze mensen bezig te houden.

Zo werden zij nog een beetje bezig gehouden om nuttig werk te doen.

Dat had hij persoonlijk vernomen van het hoofd opzichters toen hij tekst en uitleg kreeg wat zijn functie was in deze taakuitvoering.

Hij had het veel beter gedaan dan deze mensen, die voor hem stonden.

Weliswaar dankzij zijn vader, die jarenlang een of ander hoog baantje had bij de Heidemij. Er gingen af en toe jaloerse stemmen op, omdat men dacht dat hij zijn vader voor het kruiwagentje had gespannen.

En alleen maar door zijn autoritaire houding en zijn verwaande eigengereidheid, had hij dit mooie baantje aangeboden gekregen.

Hij stond er ook bij alsof hij almachtig was, alsof hij de wijsheid in pacht had.

Hij was absoluut overtuigd, dat hij deze baan zelf had verdiend op basis van zijn kwaliteiten. Zonder zijn vader had hij deze baan ook wel gekregen.

Hij behandelde zijn groepen werklozen als oud vuil; als uitschot van de maatschappij; lapzwansen waren zij stuk voor stuk.

Allemaal woorden, die de opzichters onderling gebruikten om hun groep te omschrijven. Ook hij had deze uitspraken blindelings overgenomen.

Je kon nu ook duidelijk zien, dat hij zich mateloos begon te irriteren, omdat er geen reactie kwam uit de mistroostige groep, die voor hem stond. Zijn brede kaken waren krampachtig verstijfd van spanning, omdat niemand nog reageerde. Hij werd behoorlijk geïrriteerd. Er kwam zelfs geen gemompel uit het groepje werklozen, dat onbewogen en lijdzaam alles over zich heen lieten komen.

‘Emmerik!’

De naam galmde nu grimmig en beduidend harder na. De opzichter keek venijnig naar de groep. Hij was helemaal niet gewend, dat hij twee keer een naam moest afroepen.

‘Als ze na twee keer roepen niet reageren, dan stuur je die man gewoon weg,’ luidde de opdracht van hogehand.

‘Als die dove werkloze niet de moeite neemt te reageren, dan stuur je hem maar terug naar de Armenzorg,’ was hem ingeprent.

‘Voor hem heb je tien anderen.’

Hij had meerdere opzichters gesproken, die deze opdracht klakkeloos en zonder enige medelij uitvoerden. Want ook zij waren van mening, dat die werklozen alleen maar moesten doen, wat zij dicteerden. Laatst had een collega-opzichter een werkloze zonder pardon afgebeukt en hem zonder tegenspraak weggestuurd.

‘Opgesodemierd,’ beet hij toen die arme man snibbig toe.

Die opzichter had totaal geen rekening gehouden, dat deze arme jonge vader volledig verzonken was in het verdriet van het plotseling overlijden van zijn kindje. Drie weken geleden was het kindje begraven.

‘Van Emmerik.’

Een kalme stem verraste de opzichter.

Een oude man in versleten grijze werkkleding keek onder zijn doffe kleppet naar de opzichter en hij liep uitermate behoedzaam naar hem toe. Hij ging recht voor hem staan en keek hem strak met een duidelijke blik aan.

‘Van Emmerik,’ herhaalde de oude man zachtjes.

Even was de opzichter enigszins verbouwereerd een man te zien, die veel ouder was dan hij. Hij schatte hem in op de leeftijd van zijn eigen vader.

En het was net, alsof hij op volautomatische en zorgvuldig wijze een respecterende houding aannam.

‘Van Emmerik,’ herhaalde de man met een nadrukkelijke klemtoon op het woordje “Van”.

Twee vreedzame ogen onder een kleppet keken de opzichter aan.

‘Mijn naam is Hendrik van Emmerik,’ zei hij monotoon tegen de nog steeds verblufte opzichter.

‘Als ik uw naam uh jouw naam roep, dan verwacht ik antwoord,’ stamelde de opzichter.

Door het uitspreken van het simpele woordje “uw” moest de opzichter een moment zoeken om zich te herpakken.

Hij had nooit van zichzelf verwacht dat hij tegenover een werkloze in de U-vorm sprak. Tegenover zijn ouders bleef hij uitermate beleefd en tegenover zijn meerderen bij de Heidemij nam hij soms een bijna onderdanige rol aan.

‘Volgende keer gewoon ja zeggen als ik uw naam opnoem,’ vervolgde de opzichter. En daarmee gaf hij heel moeizaam, maar toch ook een weinig van zijn gevoelens prijs.

Dit had hij nooit meegemaakt.

Natuurlijk was Hendrik van Emmerik de oudste persoon, die hij ooit in zijn groep werklozen had gehad. Maar dat hoeft toch niet te betekenen, dat deze Hendrik van Emmerik een uitzonderingspositie mocht innemen?

Heel vluchtig keek de opzichter op de namenlijst en zag dat Hendrik op zes januari 1877 was geboren.

Zijn eerste inwendige gedachte klopte. Deze man was de oudste, die hij ooit in zijn groep had gehad. Een soort vergelijkend medelij overmande hem omdat zijn vader december 1875 was geboren.

Dat scheelde dus maar één jaar.

De man, die voor hem stond, had zijn vader kunnen zijn!

‘In de kar,’ riep de opzichter gebiedend.

Schoorvoetend liepen de werklozen naar de vijf nogal krakkemikkige huifkarren, die klaarstonden bij de stoeprand van de Amsterdamsestraatweg. Nu pas kon men het geluid horen van het sloffen van de

houten klompen, die de werklozen droegen.

Tot het commando - in de kar - stonden de wachtende werklozen nog bijna onbewogen voor de ingang van het Julianapark.

Heel langzaam doorbrak het geschuifel het zwijgen van de vroege ochtend.

Toen men was ingestapt gaven de koetsiers een tik met hun zweep en de paarden zetten stapvoets de huifkarren in beweging.

‘Daar hebben zij een fatsoenlijk kopje koffie,’ prevelde een man, die vanaf zijn laatste houten zitbankje uitzicht had op het café-restaurant Juliana.

‘Wij moeten maar afwachten, wat voor lauw slootwater wij krijgen,’ merkte iemand anders snibbig op.

De overige mannen lieten het gesprek aan zich voorbijgaan. Het had toch geen zin daar tijd aan te besteden.

Zij hadden deze vroege ochtend thuis koffie gedronken en een stevig ontbijt genuttigd. Het zou vandaag weer een zware dag worden. En in hun ogen een nutteloze dag, want wat deden zij de hele dag?

Als afgestompte individuen schepten zij handmatig aarde of zand in een kruiwagen, die door andere werklozen ergens verderop leeg werd gestort.

En wat schoten zij hiermee op?

Het enige, dat voor hen belangrijk was, was dat zij iets meer geld kregen dan de minimale uitkering van de steun als men als onvrijwillige werkloze zich niet meldde voor de werkverschaffing.

In het begin schaamden de mannen zich, dat zij werkloos waren.

Geen werk betekende geen inkomen. En geen inkomen hield in geen eten op tafel. Dat hun kinderen langzaam maar net niet verhongerden of de meeste gezinnen kregen een beetje eten van hun kerk waartoe zij behoorden.

Maar ook de kerken konden hen niet voldoende voorzien van eten.

De zuur verdiende zakcentjes raakten geleidelijk op en dan moest het hoofd van het gezin zich wel melden bij de steun.

De werklozen schaamden zich hiervoor.

Vroeger hadden deze mannen, voordat zij werkloos werden, een leuke fatsoenlijke baan op kantoor; een enkeling had zelfs gestudeerd en hij had daarmee een bepaalde status bereikt.

Het leven was goed tot zwarte dinsdag negenentwintig oktober 1929. De crisis sloeg ongenadig hard toe op de Amerikaanse beurzen; de aandelen kelderden; banken met naam, grote en kleine ondernemingen gingen failliet.

Nederland had in 1929 nog maar 50.000 werklozen, doch in 1935 zaten ruim 460.000 mensen zonder werk.

In de stad Utrecht waren ruim 12.500 mensen werkloos.

De werklozen vonden het vernederend dat zij zich twee keer per dag moesten melden bij het steunlokaal. Lange rijen stonden bij elk steunlokaal; steeds moest men aansluiten; steeds moest men dezelfde papieren overhandigen en steeds moest men vaak een uur wachten op dat ene stomme stempeltje. Twee keer per dag moest dat ritueel herhaald worden.

Dag in, dag uit moest men deze vernedering ondergaan.

Alleen niet op de zondag, de dag des Heren.

Dan ging men naar de druk bezochte kerk met vrouw en kinderen.

Velen probeerden dan troost te vinden in het gebed en het gezang en allen zochten steun bij de preek van de dominee, de voorganger of de pastoor.

De koperen collectebak was nauwelijks gevuld. Wat er hooguit te zien was op de bodem van de collectebak waren wat centen en een enkele stuiver.

Alleen de mensen die nog werk hadden, gaven zoals gewoonlijk gul.

Ook de kerken merkten de gevolgen van de crisis.

Soms had de vrouw des huizes een paar losse centen opzij kunnen leggen en daarmee kon zij als troost een kaarsje kopen en aansteken bij het beeld van de Heilige Maria.

Na de mis ging men weer huis. Soms bleef men thuis, soms zochten de familieleden elkaar op om de zorgen te delen en te bespreken hoe de verdere toekomst er uit zou zien.

Zij bespraken de politiek bij hun oosterburen in Duitsland. Daar was een man aan het bewind gekomen, ene Adolf Hitler, die bezig was het land tot een eenheidsstaat te maken. Dat land bestond aanvankelijk uit afzonderlijke deelstaten en nu was de economische situatie weer aan het verbeteren door heel veel werkverschaffingsprojecten. De mensen kregen weer verwachting en vertrouwen in een goede toekomst.

En dat streefde de Nederlandse regering ook te bereiken. Verbetering van de economie betekende welvaart voor iedereen; ook voor de hardwerkende arbeider op het land.

De tocht met de huifkar, waar Hendrik van Emmerik vervoerd werd naar zijn nieuwe project, duurde bijna drie kwartier. Dit werd zijn tweede project.

Zijn eerste project was het Julianapark vanwaar zij die vroege ochtend waren vertrokken. Hendrik van Emmerik woonde daar vandaan nog geen half uurtje fietsen en hij vertrok toen elke ochtend om zeven uur van huis.

In het Julianapark werkte hij elke dag negen uur van half acht tot half zes.

Nu moest hij eerder van huis, want het vervoer naar zijn nieuwe project werd niet meegerekend als werktijd.

Het middageten van een half uur en de twee pauzes van een kwartiertje in de ochtend en middag werden ook niet als werktijd meegerekend.

Het Julianapark was mooi dicht bij zijn huis aan de Koningsweg.

Hij woonde daar met zijn dochter Lies.

Een half uurtje fietsen was voor hem geen probleem. Het was weliswaar een krakkemikkig en een oud roestig karretje, maar dat vond Hendrik niet erg. Hendrik had stille hoop, dat het project een langdurig iets zou worden.

In het Julianapark moest hij drainagesleuven graven.

De bovenlaag was van aarde en daarna kwam men terecht in een stevige kleilaag, dat veel kracht en vaardigheid vroeg van de werkloze.

Ongeveer zestig centimeter diep moest men met een spade delven.

Kenmerkend voor een spade is, dat het een recht blad heeft in tegenstelling tot een schop. Die heeft een ronde onderzijde. Sommige spaden hadden een dul. Een dul is een driehoekige aanhechting van de houten steelhouder en het blad.

Een spade lag dan beter in de hand om sleuven te spitten.

De breedte van de sleuf was ongeveer tachtig centimeter. Dus voordat men één meter sleuf had gegraven, moest men zeker achthonderd kilo aan aarde en klei spitten.

Dat kostte heel veel energie en Hendrik was daarom ook blij, dat zijn vorige opzichter een schappelijke persoon was. Opzichters en ook

uitvoerders van de Heidemij werden gekscherend stoklopers genoemd. Die bijnaam stokloper hadden zij gekregen in de periode, dat zij in de turfwinning de productie turf vaststelden met een stok. Ondanks het feit dat zij allang geen stok meer gebruikten, werd deze bijnaam in stand gehouden.

De opzichter van Hendrik heette Teun. Teun den Hartog.

Teun den Hartog had ongeveer dezelfde leeftijd als Hendrik.

Zij konden goed met elkaar opschieten. Om elkanders respect hoog te houden tegenover de andere werklozen, hadden zij met elkaar afgesproken, dat Hendrik hem gewoon met mijnheer Den Hartog zou blijven aanspreken.

Dan viel het niet zozeer op, dat Hendrik een min of meer bevoorrechte positie innam.

Als Hendrik soms iets vroeger naar huis moest, dan werd dat oogluikend door mijnheer Den Hartog toegestaan. En mocht Hendrik zich niet erg lekker voelen, dan kreeg hij van mijnheer Den Hartog wat lichter arbeid te verrichten.

Waarom opzichter mijnheer Teun den Hartog een zwak had voor Hendrik was het feit, dat de moeder van Teun den Hartog geboren was in Hedel.

En dat was toevallig ook in 1877 de geboorteplaats van Hendrik.

Opzichter Teun den Hartog had dat namelijk gelezen in het dossier van Hendrik van Emmerik.

Hij had bij Hendrik terloops navraag gedaan.

‘Bent u geboren in Hedel?’ Had hij al gevraagd in de eerste week, dat zij elkaar tegenkwamen.

Hendrik had enigszins verbaasd opgekeken.

‘Inderdaad,’ was zijn reactie.

‘Hoezo?’

‘Mijn moeder is daar ook geboren en wie weet heeft u ooit van de naam Den Hartog gehoord?’

‘Wij zijn in juli 1885 verhuisd naar het plaatsje Drumpt,’ reageerde Hendrik nog steeds verbaasd over het feit, dat een opzichter zomaar met hem een goedaardig gesprek aanging.

Zij hadden het niet eens over het zware werk, dat hier in het Julianapark

uitgevoerd moest worden. Elke opsteek in de spijkerharde kleilaag leek net zo zwaar als het optillen van vier kloostermoppen.

Bovendien sprak deze opzichter hem met u aan.

Dat was helemaal een vreemde gewaarwording. Bijna alle opzichters van de Heidemij spraken denigrerend de werklozen aan, alsof het mensen van de lagere soort was. Als het laagste uitschot van de maatschappij.

Maar deze opzichter niet.

Hendrik vertelde opzichter Den Hartog dat zijn vader op negenentwintig april 1883 was overleden in het Groot Gasthuis van 's-Hertogenbosch. Hij was pas veertig jaar geworden. Zijn moeder bleef toen alleen achter met zijn vier zusjes en zijn broertje.

Opzichter Teun den Hartog was kortstondig even van streek.

Je zou maar je vader op veertigjarige leeftijd moeten verliezen, dacht hij bij zichzelf. Zijn vader was tachtig jaar geworden en zij hadden veel met elkaar als volwassenen kunnen praten.

Maar nu werd hij geconfronteerd met een man van zijn leeftijd, die amper zes was, dat zijn vader overleed.

Hij kreeg even een gevoel van medelijden met deze Hendrik.

Natuurlijk wist hij dat veel mensen jong waren overleden in de jaren tussen 1866 en 1883.

De besmettelijke ziekte cholera had in 1866 zeker elfhonderd dodelijke slachtoffers geëist in de stad Utrecht.

Ook de tuberculose had veel slachtoffers gemaakt en hoewel in 1905 de Utrechtse afdeling van de Nederlandse Vereniging ter Bestrijding van Tuberculose was opgericht, had een groot percentage van de Nederlandse bevolking nog steeds tuberculose.

Hendrik pakte op dat moment zijn kans om deze opzichter Teun den Hartog te vragen of hij een stokloper was.

Hendrik had verhalen gehoord, dat er stoklopers waren, die als een dictator regeerden. Als een stokloper alleen al een hekel had aan iemand, dan veranderde de stokloper in de duivel.

Meedogenloos zocht zo een stokloper figuurlijk een stok om te slaan.

Hij zocht ordinair naar dat ene uitgekiende moment om die arme werkloze, die hij op het oog had, naar huis te sturen.

‘Morgenochtend hoef jij je niet te melden,’ commandeerde dan de

stokloper. Heel denigrerend wees hij met zijn wijsvinger naar die arme sloeber en maaide daarmee de eigenwaarde van de man onder diens voeten weg.

Hendrik schraapte alle energie uit zijn lichaam bijeen om die ene vraag te stellen. Stel eens voor, dat deze opzichter hem een grote bemoeial zou vinden door deze vraag.

Heel even twijfelde hij. Deze gedachtegang alleen al was hem beklemmend.

De adrenaline verstikte langzaam zijn keel.

Het leek alsof zijn geweten deze confronterende vraag moest stellen.

‘Bent u soms een stokloper, waar zo vaak negatief over wordt gesproken?’

Hendrik had deze prangende vraag in één zin uitgesproken.

Er was geen weg meer terug. Hij had het nu gevraagd.

Het leek een eeuwigheid te duren tussen zijn vraag en hopelijk een eerlijk antwoord van deze opzichter.

Als deze opzichter de pik op hem zou hebben, dan was het gedaan met de uitkering, die hij dramatisch hard nodig had voor zijn levensonderhoud.

Zonder werk was hij overgeleverd aan een minimaal kleine uitkering van het Steunfonds. Hij zou net niet van honger doodgaan, maar het zou niet veel schelen.

Hendrik staarde als een klein kind met neergeslagen ogen naar de grond.

‘Nee, beste Hendrik. Ik heb geluk gehad, dat ik een baan kreeg bij de Heidemij,’ sprak opzichter Teun den Hartog Hendrik weloverwogen en in vertrouwen toe.

Hendrik keek verheugd. Dit antwoord had hij nooit verwacht.

En daarmee ontstond een bijzondere stilzwijgende band tussen deze twee mannen, die allebei zich realiseerden, dat zij beiden aan de andere kant van het maatschappelijk gebeuren stonden.

Teun de Hartog had een goed verdiende baan als opzichter bij de Heidemij. En Hendrik van Emmerik was de werkloze met een karige uitkering, die de bevelen van deze opzichter zonder enige tegenspraak moest opvolgen en uitvoeren.

Beide mannen keken elkaar heel even diep in de ogen en het leek net

of zij een onuitsproken overeenkomst hadden gemaakt.

Hoe moest zo een man nu verder? Als hij als een simpele ziel naar huis werd gestuurd? Hoe moest hij zijn gezin vertellen, dat zij nog minder geld kregen om het hoofd boven water te houden?

Hoe moest hij thuis zijn berustende, zwijgzame vrouw en liefhebbende kinderen in hun verdrietige ogen aankijken?

‘Pappa werkt heel hard voor ons,’ zei zijn vrouw om de kinderen gerust te stellen, terwijl zij beter wist.

De kinderen hadden nog nooit meegemaakt dat hun vader huilde.

De kleintjes waren blij dat hun papa thuis was, maar de grotere kinderen snaptten drommels goed, dat het veel ellende zou brengen.

Want zou hun vader dan niet zoals vele andere vaders hun toevlucht zoeken in de drank, zodat er helemaal geen geld meer op tafel kwam. En zij hadden bij andere gezinnen gezien, dat de vader agressief werd en zijn vrouw en kinderen sloeg.

De moeder verbloemde de tragedie door te zeggen, dat de blauwe plekken op haar arm kwamen omdat zij zich gestoten had of gevallen was tegen een deur of een tafel. Maar de bewoners in de hele buurt wisten wel beter.

Haar man was vaak dronken en hij tierde en raasde te pas en te onpas. Een abrupte woestheid maakte zich van hem meester bij de minste of geringste futiliteit. Iets waarover hij zich vroeger helemaal niet druk maakte, explodeerde nu in zijn lichaam als een tijdbom.

En dat alleen maar omdat een stokloper simpelweg een hekel had gekregen aan deze werkloze. Hij had dan soms iets verkeerd gezegd of gevraagd.

Of nog erger als een stokloper zich stoorde aan iemands uiterlijk.

Een stokloper had de absolute macht een gezin compleet te verruïneren.

Dan had Hendrik toch maar even geboft, dat hij mijnheer Den Hartog als opzichter had. De kaarsrechte drainagesleuven in het Julianapark werden onder zijn leiding vakkundig aangelegd.

In een nagenoeg mooie rechte lijn werden kleine steentjes, kiezelstenen en grind op de bodem van de sleuf gelegd tussen houten plankjes. Heel secuur werd de afwatering van het water geregeld naar een overloop, wat meestal een afwateringsslootje was. Het was een grote klus waar de

werklozen toch met enige trots op konden terugblikken.

Het park was in 1928 aan de gemeente Utrecht verkocht door de familie van bankier Jan Kol. Het onderhoud werd hen te duur.

Onder de bezielende leiding van tuinarchitect Krijn Perk werd het Julianapark nu een echt volkspark; waar verliefde stelletjes met elkaar spraken over hun toekomst; waar ouders met hun spelende kinderen op het grasveld zaten en waar ouden van dagen in hun nabije laatste levensfasen genoten van de schoonheid van het park.

Het park was omringd door arbeiderswijken, de Amsterdamsestraatweg en door de spoorlijn Utrecht-Amsterdam.

En in een van die wijken woonde Hendrik van Emmerik.

Maar nu was er sprake van een heel andere situatie.

Hendrik werd nu tewerkgesteld bij een project ergens tussen Utrecht en Maarssen.

De koetsier probeerde zijn oude werkpaarden een iets hoger tempo te laten lopen. Maar hij had toch moeten weten, dat het stokoude paarden waren, die eigenlijk een jaar geleden naar de paardenslager hadden gemoeten. Maar de Heidemij was van mening, dat de paarden gebruikt moesten worden tot zij niet meer konden.

Het werd een eindeloos lange doodvermoeiende rit van wel zeker drie kwartier. Althans, dat werd zo door de werklozen ervaren, omdat zij constant heen en weer werden geslingerd en gekeild in de huifkar op weg naar Maarssen.

Eerst via de Amsterdamsestraatweg richting Maarssen.

‘Tussen Zuilen en Maarssen gaan wij een hoge brug bouwen over het Merwedekanaal als een onderdeel van de Amsterdam Rijnverbinding,’ had de opzichter gezegd.

Hij zag er het nut niet van in om de werklozen verder te informeren.

Deze mensen waren alleen maar bezig met de vraag: hoe laat gaan wij naar huis of moeten wij daar soms blijven?

Tijdens de rit naar dat project begonnen de werklozen te mopperen over het heen en weer geschud op de krappe houten bankjes.

De huifkarren had nauwelijks een vering. De spiralen van de vering hadden net als de paarden, allang vervangen moeten worden.

De gebouwen aan de Amsterdamsestraatweg gingen traag aan hen

voorbij.

De kerktoeren van de Sint Ludgerus zagen zij allang niet meer. Deze grote neogotische kerk had een bijzonder fraaie spitse toren.

Ach, Hendrik zag het weer voor zich hoe de eerste steen was gelegd.

Een mooie zonnige dag was het. Bouwpastoor Schilte had nog persoonlijk Hendrik tekeningen laten gezien, hoe het gebouw zou gaan worden en veel toekomstige parochianen omschreven deze kerk toen al als de Dom van Zuilen.

De bouw ging voorspoedig. Op maandag elf augustus 1924 werd de kerk ingewijd door aartsbisschop van Utrecht, Monsieur Van de Wetering.

De hoge westtoren had vier klokken, die iedereen prachtig en melodieus vond klinken. Pastoor Schilte had zich sterk gemaakt deze kerk de naam Sint Ludgerus te geven.

‘Sint Ludgerus is hier vroeger in de achtste eeuw na Christus in Zuilen geboren,’ vertelde de pastoor aan iedereen, die het wilde horen.

‘Heel vroeger heette Zuilen Swesen. De naam Swesen is in de loop der jaren vervormd tot Zuilen.’

De kinderen, die op de heilige communie werden voorbereid, kregen van pastoor Schilte altijd het verhaal te horen over de Heilige Ludgerus.

‘De Heilige Ludgerus was de kleinzoon van Lüdger, een Friese edelman en diens zoon trouwde met een vroom meisje. Uit dit huwelijk werd Liudger geboren. Liudger deed bijzonder veel op het gebied van missiewerk in Saksenland, Zutphen en Münster.’

‘Maar!’ en de pastoor stak daarbij opgetogen zijn rechterwijsvinger richting aankomende communicantjes nadrukkelijk omhoog.

‘Hij werd heilig verklaard, toen bekend werd, dat hij een blinde weer licht in diens ogen teruggaf.’

Pastoor Schilte vertelde, dat deze ongelovige blinde tegen Ludgerus had gezegd, dat hij niet kon geloven dat zijn God hem weer beter kon maken.

De Heilige Ludgerus legde toen zijn handen op de ogen van deze ongelovige Thomas, sprak een gebed uit en de blinde kon weer zien.

De communicantjes hoorden ademloos dit wonderbaarlijk mirakel aan.

‘En daarmee had de Heilige Ludgerus een wonder verricht,’ conclu-